

Kelile ve Dimne'deki "Aslan ile Tavşan" Hikayesinin Mesnevi'deki Yansımaları Reflections of the "Lion and The Rabbit" Story from The Kalila and Dimna in The Mathnavi

Nimet Yıldırım¹

Email: sahname79@gmail.com

Orcid No: <https://orcid.org/0000-0001-6544-7573>

ÖZET

Mevlâna Celâleddin-i Rumî'den La Fontaine'e kadar sayısız kişiye ve esere kaynaklık eden *Kelile ve Dimne*, konusuyla ve hikâyeleriyle dünyada âdeta bir "Kelile ve Dimne Edebiyatı" oluştururmuştur. Mevlâna, *Kelile ve Dimne*'den çok sayıda hikâyeyi kendi tarzı ve engin anlamlı sentezlemeleriyle ünlü başyapıtı *Mesnevi*'sinde olağanüstü güzellikler ve derin anlam yüklemeleriyle didaktik hikâyeler ve aralarına serpiştirilmiş öğütleri ve uyarılarıyla zenginleştirerek bu tarzın en güzel örneklerini vermiştir.

Eser III. yüzyılda Hint hükümdarlarından birinin oğullarını eğitmekle görevlendirdiği bir rahip tarafından şehzadeler için hazırlanmış, daha sonraları Sasani hükümdarı Hüsrev Enuşirvân zamanında tabip Borzûye'nin birkaç Sanskritçe kaynaktan daha yararlanarak Pehlevî dilinde tercümesi ve telifi yoluyla meydana getirilmiştir. Abdullah b. Mukaffa bazı katkılarda bulunarak eseri Arapça'ya çevirmiştir. Birtakım dünya dillerine yapılan *Kelile ve Dimne* çevirilerinin hemen tamamı İbn Mukaffa metnine dayanmaktadır. Söz konusu eser daha sonra Farsça'ya da çevrilmiştir.

Kitabı oluşturan masalların kahramanları hayvanlardır. Eserin ana kaynağı, bir hükümdarın oğullarını eğitmek amacıyla yazıldığı ve aynı şekilde genişletilmiş versiyonları da birtakım hükümdarların istekleriyle hazırlandığı için kitabın konusu daha çok ailevî ve siyasi terbiyedir; ancak yeri geldikçe ahlâk değerlerine de göndermeler yapılır.

Kelile ve Dimne'de görece kısa olarak anlatılan önemli bölümlerden "Aslan ile Tavşan" hikâyesi Mevlâna tarafından alabildiğine genişletilerek, birtakım olaylara göndermelerle, didaktik, ahlaki ve derin anlamlı öğütler ile bezenerek mesnevide son derece güzel ve etkili pasajlar haline almıştır. Bu makalede *Kelile ve Dimne*'nin "Aslan ile Tavşan" hikayesinin Mesnevi'deki yansımaları ele alınıp incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kelile ve Dimne, Mesnevi, Mevlâna, Enuşirvan, Abdullah b. Mukaffa.

ABSTRACT

The Kalila and Dimna, which has served as a source for countless individuals and works, from Rumi to La Fontaine, has virtually created a "Kalila and Dimna Literature" worldwide with its subject matter and stories. In his renowned masterpiece, the Mathnavi, Rumi, with his own unique style and profoundly meaningful synthesis of numerous stories from the Kalila and Dimna, enriched them with didactic stories imbued with extraordinary beauty and profound meaning, interspersed with advice and warnings, has provided the finest examples of this style.

¹ Prof. Dr., Erzurum Atatürk Üniversitesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye

The work was prepared for the sons of a third-century Indian ruler by a priest tasked with educating his sons. Later, during the reign of the Sassanid ruler Khosrow Anushirvan, the physician Borzuya translated and edited the work into Pahlavi, drawing on several additional Sanskrit sources. Abdullah ibn Muqaffa made some contributions and translated the work into Arabic. Almost all translations of the Kalila and Dimna into various world languages are based on Ibn Muqaffa's text. This work was later translated into Persian.

The characters of the tales that comprise the book are animals. Because the work's primary source material was written for the education of a ruler's sons, and similarly expanded versions were prepared at the behest of various rulers, the book's subject matter is primarily familial and political education; however, references to moral values are also made at times.

The story of "The Lion and the Rabbit," a relatively brief and important section in the Kalila wa Dimna, was expanded upon by Rumi, adorned with references to various events and didactic, moral, and profound advice, thus forming a series of extremely beautiful and impactful passages in the Mathnavi. This article will examine the reflections of the Kalila wa Dimna story of "The Lion and the Rabbit" in the Mathnavi.

Keywords: Kalila wa Dimna, Mathnavi, Rumi, Enushirvan, Abdullah b. Mukaffa.

GİRİŞ

Kelile ve Dimne, III. yüzyılda Hint coğrafyasında siyasî ve ahlâkî eğitim amacıyla kaleme alınmış, Sasânî döneminde Borzûye tarafından Pehlevîceye çevrilmiş, daha sonra Abdullah b. Mukaffa aracılığıyla Arapçaya aktarılmıştır (Munşî, 1982). Eserin bu Arapça nüshası, sonraki Farsça ve diğer dillere yapılan tercümelerin ana kaynağını oluşturmuştur. Hayvan hikâyeleri üzerinden iktidar, ahlâk ve hikmet kavramlarını ele alan Kelile ve Dimne, Mevlâna'nın Mesnevî'sinde de güçlü bir anlatı kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevlâna, Mesnevî'de Kelile ve Dimne'de görece kısa biçimde anlatılan hikâyeleri genişleterek onları tasavvufî, ahlâkî ve metafizik bir derinliğe kavuşturmuştur (Furûzânfer, 2001; Zemânî, 2000). Bu bağlamda "Aslan ile Tavşan" hikâyesi, kader, akıl, tevekkül ve ilahî hikmet tartışmalarının merkezinde yer alır.

1. Kelile ve Dimne'de "Aslan ile Tavşan" Hikâyesi

Kelile ve Dimne'de "Aslan ile Tavşan" hikâyesi, hayvanların zalim bir aslanın baskısından kurtulmak için geliştirdikleri akılcı bir çözümü konu edinir. Hikâyede aslan, her gün bir hayvanın kendisine teslim edilmesi şartıyla diğer hayvanlara saldırmamayı kabul eder. Kura tavşana çıktığında ise tavşan, aklını kullanarak aslanı kendi yansımasıyla kandırır ve onu kuyuya düşürerek öldürür (Munşî, 1982).

Bu anlatıda tavşan, fiziksel güçten yoksun olmasına rağmen zekâ ve tedbir sayesinde zulmü ortadan kaldıran bir figür olarak sunulur. Hikâye, siyasî iktidarın sınırları ve aklın gücü üzerine açık bir mesaj taşır.

1.1. Mesnevî'de "Aslan ile Tavşan" Hikâyesi

Mevlâna, Mesnevî'de bu hikâyeyi yalnızca ahlâkî bir öğüt olarak değil, insanın kaderle ilişkisini tartışan derin bir tasavvufî anlatı hâline getirir (Mevlâna, 1996). Mesnevî'de aslan ile diğer hayvanlar arasında geçen diyaloglar, tevekkül ile tedbir arasındaki dengeyi ortaya koyar. Aslan, sebeplere sarılmanın gerekliliğini savunurken, hayvanlar tevekkülü öne çıkarır.

Mevlâna'ya göre gerçek hikmet, akıl ile tevekkülün birlikte işletilmesidir. Tavşan figürü burada ilahî ilhamla hareket eden bilgeyi temsil eder. Küçük ve zayıf görünmesine rağmen, Tanrı'nın ona bahsettiği idrak sayesinde güçlü olanı alt eder (Çelebioğlu, 2014).

1.2. Karşılaştırmalı Değerlendirme

Kelile ve Dimne'de hikâye daha çok siyasî ve ahlâkî bir çerçevede ele alınırken, Mesnevî'de ontolojik ve tasavvufî bir boyut kazanır. Mevlâna, hikâyeyi insanın iç dünyasındaki nefis–akıl mücadelesinin sembolü hâline getirir. Aslan nefsin kudretini, tavşan ise ilahî akılla desteklenen hikmeti temsil eder (Zemânî, 2000).

Bu yönüyle Mesnevî'deki anlatı, yalnızca zulmün sona erdirilmesini değil, insanın kendi içindeki aslanı yenmesini hedefler.

2. ASLAN İLE TAVŞAN HİKÂYESİ'NİN KELİLE E DİMNE'DEKİ ANLATIMI

Meltemi, cennetin kokularını bile geride bırakacak kadar hoş kokulu yemyeşil bir ormanlıkta, suyu havası mis gibi çimenliklerle çevrili, rengarenk, gözleri kendinden geçiren manzarası göklere yansıyan, her daldan binlerce yıldızın parıldadığı, her yıldızına binlerce feleğin hayran kaldığı gökleri ışılatan bir yer (Munşi, 1982) ...

Gülümsüyor Güneş'e mutluluklar içerisinde açmış goncalar

Etrafını sarmış sayısız rengarenk güller

Bulutlar sanki yakutlar yağdırmış tomurcuklar üzerine

Meltem kızıl goncalar saçmış yeşillikler üzerine

Nimetleri, yeşillikleri ve soyu alabildiğine bol olduğu için orada çok sayıda yabani hayvan birlikte huzur ve mutluluk içerisinde yaşamaktaydı. Ancak bütün huzur ve mutlulukları aslanın yanında yaşamaktan dolayı zehir zikkım oluyordu. Aslanla aynı yerde yaşamak bütün ahalinin hayatlarını karartıyordu.

Günün birinde bütün bu hayvanlar toplanarak aslanın huzuruna onunla görüşmeye gittiler. Kral aslana şöyle dediler: “Sen her gün bin bir zahmete girip, sıkıntıya katlanarak sonuçta bizden bir tane avı tuzağına düşürebiliyor, onu yiyebiliyorsun. Bu durumda biz de bin bir korku ve endişe içerisinde senin korkunla yaşamak zorunda kalıyoruz. Canımızı dişimize takıp önünde var gücümüzle kaçıyoruz. Sen de bizi yakalamak için peşimizden koşup hep yoruluyorsun. Şimdi biz bir şey düşündük. Bu düşüncemizi size iletmek istiyoruz. Eğer dinlersen planımız hem seni rahatlatacak, artık av peşinde koşmayacaksın, hem de biz korkusuz ve güven içerisinde yaşayacağız. Bize bu bilmedik zamanlarda yaptığın saldırıları bırakırsan, biz her gün kurayla içimizden birini belirleyip kralımıza getirip huzuruna teslim edeceğiz” (Munşi, 1982).

Aslan hayvanların bu isteklerini kabul etti. Anlaştıkları gibi planlarını uygulamaya başladılar. Her gün kurayla bir arkadaşlarını belirleyip aslana götürüyorlardı. Aradan bir zaman geçti. Bir gün kura tavşana çıktı. Tavşan bu beklenmedik durumdan çok rahatsız oldu ve şöyle dedi: “Eğer benim gönderilmem konusunda birazcık sabırlı olursanız, bu zalimin yaptığı kötülüklerden hepimizi, sonsuza dek kurtaracağım”. Diğer hayvanlar tavşanın bu dileğine bir sıkıntı olmaz, tamam bekleyelim” diye cevap verdiler.

Tavşan kafasında tasarladığını yaptı, beklemeye başladılar. Aslanın yemek saati geçti, sonra da yavaş yavaş aslanın bulunduğu yere doğru yola koyuldu. Yanına vardığında aslanı açlıktan kendinden geçmiş, kızgın ve öfkeli gördü. Öfkesi bütün hareketlerinden belliydi. Ağzı kupkuru kesilmişti. Açlık ateşi onu en hızlı esen yele yüklemiş gibiydi. Hayvanların verdikleri sözde durmamış olmalarından dolayı pençeleriyle toprağı yarararak öfkesini yatıştırmaya çalışıyordu (Munşi, 1982).

Birden aslan yanına yaklaşmakta olan tavşanı gördü. Hemen sordu: "Nasılsın? Hayvanlar nasıllar?" Tavşan şöyle cevap verdi. Bugün kurada bir tavşan çıkmıştı. Bana verdiler. Ben de aldım size getiriyordum. Yolda bir aslan önümü kesti ve sana getirdiğim tavşanı elimden çekip aldı. Ben ona: "Bu kralımızın payı" dediysem de hiç dinlemedi bile. Öfkeyle şöyle dedi: "Bu yemyeşil avlak, bu ormanlar ve buradaki avlar bir tek bana yaraşır. Çünkü güçlü de benim görkemli de benim." Ben de onun bu sözleri üzerine koşa koşa gelip siz kralımıza haber vereyim dedim." Kral aslan yerinden kalktı ve şöyle dedi: "Gel göster bakalım onun yerini bana." Tavşan öne düştü, aslan arkadan onu izledi. Birlikte gittiler. Aslanı bir kuyunun başına götürdü. İri bir kuyuydu, içerisindeki su pırıl pırıldı, bir ayna gibiydi. Suyu bakınca insanın yüzünü inceden inceye yansıtıyor, dibindeki taşlar görünüyordu (Munşî, 1982).

Kuyunun başına geldiklerinde tavşan aslana: "İşte o, bu kuyuda şimdi. Ben ondan çok korkuyorum. Eğer hükümdarım beni kucağına alırsa aslanı ona gösteririm" dedi. Aslan da hemen tavşanı kucakladı ve birlikte kuyuya bakmaya başladılar. Aslan bir de ne görsün o tavşanını çalan aslan tam da karşısında. Hemen tavşanı kucağından kuyunun kenarına fırlattı ve kuyuya atladı. Atlamasıyla kuyunun dibini boylaması bir oldu. Kan içen nefsin ve murdar canını cehennem kralı Malik'e teslim etti.

Bütün bu planların ardından canını kurtaran tavşan da mutluluklar içerisinde hayvanların yanına döndü. Bütün hayvanlar toplanmış onu bekliyordular. Uzaktan belirince koşup sabırsızlıkla sordular: "Ne oldu aslan ne yaptı?" Tavşan onlara şöyle cevap verdi: "Onu kuyunun suyunda yüzdürüp dibine daldırdım; Karun gibi topraklara battı gitti, gidin artık huzur içerisinde yaşayın, artık aslan yok."

Hayvanlar mutluluk atlarını binip sevinçle sürmeye başladılar, güven dolu huzur ovalarında neşeyle yaşadılar. Her zaman şu dizeleri okuyorlardı:

Ölecek bir gün herkes. Yemin onun ölümüne sevinmedim ki

Düşmanını ölümünü görünce de insan, hayat ne güzel ki! (Munşî, 1982).

طایفه نخچیر در وادی خوش
بودشان از شیر دایم کشمکش

بس که آن شیر از کمین می در ربود
آن چرا بر جمله ناخوش گشته بود

حیله کردند آمدند ایشان بشیر
کز وظیفه ما ترا داریم سیر

بعد ازین اندر پی صیدی میا
تا نگرده تلخ بر ما این گیا

Güzel bir vadide av hayvanları, sürekli aslanın korkusundan sıkıntı içerisinde yaşıyorlardı. Aslan, her zaman pusudan çıkıp birisini kapıp almaktaydı. Bu yüzden o otlaktan pek hoşlanmıyorlardı. Bir hiyleyle aslanın huzuruna geldiler. "Bizim görevimiz olsun sana her gün doyuralım. Artık hiçbir avın ardından koşma, bu otlak, bize acı ve zehir olmasın" dediler (Mevlâna, 1992).

گفت آری گر وفا بینم نه مکر
مکرها بس دیده‌ام از زید و بکر

من هلاک فعل و مکر مردمم
من گزیده زخم مار و کژدمم

مردم نفس از درونم در کمین
از همه مردم بتر در مکر و کین

گوش من لایلدغ المؤمن شنید
قول پیغامبر بهجان و دل گزید

Aslan şöyle dedi: “Hile görmez isem, vefa görecek olursam evet doğru. Ondan, bundan çok hileler görmüşüm ben. İnsanların yaptıklarından, hilelerinden yok olmuşum; yılanlar, akrepler çok ısırılmışlar beni. İçimde pusu kurmuş nefis ise, kibir ve kin bakımından bütün insanlardan daha kötü. Benim kulağım “*Mümin bir delikten iki kez sokulmaz*” sözünü duydu; Peygamber’in sözünü can u gönülden kabul etti.” (Mevlâna, 1996).

Av hayvanları tevekkülü çalışıp kazanmaya tercih ederek hep birlikte şöyle dediler: “A her şeyi bilen hekim! Sakınmayı bırak; sakınma, insanı yazgının elinden kurtaramaz. Yazgıdan çekinmede iç çatışmaya ve kötülüğe sürükler, yürü git, tevekkül et ki tevekkül her şeyden iyidir. Be heyecanlı ve aceleci adam! Yazgı ile pençeleşme de yazgı seninle kavgaya tutuşmasın. Tanyerini ağartan Tanrı’dan bir yara gelmesin diye kulun Tanrı’nın kararı karşısında ölü gibi olması gerek.” (Mevlâna, 1996).

Aslan ise çalışıp kazanmayı tevekküle, teslimiyete tercih ederek şöyle dedi: “Evet, tevekkül kılavuz olsa da sebeplere sarılmak da Peygamber’in sünnetidir. Peygamber, yüksek sesle “*Tevekkül ile birlikte devenin ayağını da bağla*” der. “*Çalışıp kazanan kimse Tanrı’nın sevgilisidir*” sırrını dinle de sebeplere sarılmada tembel olma” der (Mevlâna, 1996).

Hayvanlar, yine tevekkülü öne çıkararak ona: “Tevekkülü terk etmek ve kazanma peşinde çabalamak iman zayıflığındandır. İnsanlar boğazları için bir lokma arar dururlar” dediler. Tevekkülden daha güzel kazanç yoktur. Tanrı’ya teslim olmaktan daha sevgili ne olabilir? Niceleri beladan belaya kaçır giderler; yılanlar ejderhaya sığırlar. İnsan hile yaptı da hilesi tuzak oldu kendisine. Can sandığı, kan içen bir düşmandı. Kapıyı kilitledi ama düşman evinin içindeydi. Firavun’un hilesi de işte buna benzer bir efsaneydi. O kinci, yüz binlerce çocuk öldürdü; aradığı da kendi evindeydi (Mevlâna, 1996).

Aslan şöyle dedi: “Evet ama kulların Tanrısı ayaklarımızın önüne bir merdiven koydu bizim. Dama doğru basamak basamak çıkmalı, sebepler aranmalı. Ayağın var iken nasıl kendini total edersin; elin var, nasıl pençeni saklarsın? Senin bu kadcırcık küçücük aklın da yok olur, aklı uçup giden baş kuyruk kesilir! Şükürsüzlük uğursuzdur, ayıptır. Şükürsüzlük, şükretmeyi, ateşin dibine kadar çeker götürür. Tevekkül edeceksen çalışma konusunda tevekkül et; önce tohumunu toprağa saç, sonra da Tanrı’ya tevekkül et! (Mevlâna, 1996).

Hepsi ona bağıarak şöyle dediler: “Sebepler tohumlarını eken o aşırı düşkünler nice yüz binlerce kadın, erkek neden zamanın faydalarından yoksun kaldılar? Dünyanın başlangıcından bu yana yüz binlerce yüzyıl, ejderha gibi ağızlarını açmışlar O bilge, anlayışlı kişilere düzenler kurmuşlar, hileleriyle dağları bile dibinden koparmışlardır. Ulu ve görkemli Tanrı, onların hilelerini “Onların hileleri yüzünden dağların tepeleri bile oynar, yıkılırdı” diye niteledi. O avlanmalarından, o çalışmalarından ezelde verilen paydan başka bir ellerine bir şey geçmedi. A ünlü kişi! Kazanmayı bir addan başka bir şey değil; A kurnaz ve hilekâr adam! Çalışmayı bir vehimden başka bir şey sanma.” (Mevlâna, 1996).

Aslan çalışmanın faydalarını bildirerek: “Doğru söylüyorsun ancak burada peygamberlerin, inananların çabalarını da gör” dedi. Çektikleri cefa, kahr, soğuk sıcak günler, sıkıntılar karşılığında Ulu Tanrı onların çabalarını boşa çıkarmadı. Onların bu yolda başvurdukları çareler ve çıkış yolları da her konuda inceden inceye idi. Çünkü zarıftan ne gelirse zarıftır. Tuzakları felek kuşunu yakaladı; noksanları hep tamamlandı. A ulu kişi! Peygamberlerin ve velilerin yolunda çabala! Kaza ve kaderle pençeleşmek kutlu cihat sayılmaz. Bizi bunlarla savaştıran da kaza ve kaderdir (Mevlâna, 1996).

Bu dünya zindan, bizler de zindanlıklarız. Zindandan bir yol kaz da kurtul! Dünya nedir ki? Tanrı’dan gafil olmak. Kumaş, para, ölçüp tartarak kazanmak ve kadın değil. Din yolunda kullanmak için kazandığın mala Peygamber, “ne güzel mal” demiş. Suyun geminin içinde olması gemiyi batırır. Gemi altındaki su ise gemiyi yürütür, kurtarır. Mal ve mülk sevgisini gönlünden çıkardığından Süleyman, kendisine yoksul adını verdi. Ağzı kapalı testi, içi hava ile dolu ve ağzı da kapalı olduğundan engin sular üzerinde yüzüp gider. İçerisinde dervişlik havası oldukça insan, dünya denizine batmaz, o denizin üstünde durur, kirlerden uzak kalır (Mevlâna, 1996).

Aslan bu yolda birçok kanıt söyledi. Onlar, aslanın cevabıyla kandılar. Tilki, geyik, tavşan ve çakal dedikoduyla bıraktılar. Bu anlaşmada zarar etmemek için kükremiş aslanla ahitlerde sözleşme imzaladılar: Zahmete katlanmadan her günün payı gelecek, aslan başka bir girişimde bulunmayacaktı. Her gün kura kime çıkarsa o, aslanın yanına sırtlan gibi koşar, teslim olurdu. Bu kadeh dönerek sıra tavşana gelince; tavşan haykırdı: “Ne zamana dek bu zulüm?” (Mevlâna, 1996).

Aslana gitmekte geciktiğinden av hayvanları tavşana itiraz ederek dediler ki: “Bunca zamandır biz sözümüzde durarak canlarımızı feda ettik. A inatçı! Bizim kötü bir adımızı da kötüye çıkarma! Aslan da incinmesin. Yürü, yürü çabuk yürü!” (Mevlâna, 1996).

Tavşan: “Dostlar, bana biraz süre verin, yapacağım düzenle siz de belalardan kurtulun. Benim hilemle hem canımız kurtulsun, bu hileyle kurtuluş çocuklarınıza da miras kalsın. Her Peygamber, ümmetine dünyada böyle kurtuluş yolları öğretir. Peygamberler, insanlar arasında gözbebeği gibi küçük görünse-ler de feleklerden çıkıp kurtuluş yolunu görürler. İnsanlar, peygamberleri; gözbebekleri gibi küçük gör-düler, gözbebeğinin büyüklüğünü kimse anlayamadı.” (Mevlâna, 1996).

Hayvanlar ona “A eşek! Kulak ver! Kendini tavşan gibi gör aşma sınırlarını. Bu ne söz şimdi? Senden daha iyiler, onu akıllarına bile getirmedi. Sen ya gururlandın ya da yazgı, arkamızdan geliyor bizim. Yoksa bu söz, sen gibisine nerden yaraşacak?” dediler (Mevlâna, 1996).

Tavşan şöyle dedi: “A dostlar! Tanrı bana şöyle ilham etti. Gerçekten zayıf birisi, güçlü bir görüş ve tedbir sahibi olmuştur. Tanrı’nın arıya öğrettiğini ne aslan ne de yaban eşiği bilir (Mevlâna, 1996).

Bu sözün sonu yoktur. Kulak ver, tavşan hikâyesini anla!

Eşek kulağını sat, başka bir kulak al ki bu sözü eşek kulağı anlayamaz! Yürü, tavşanın tilki gibi kur-nazlığına bak, onun düşüncesini ve aslanı mağlup edişini gör! Bilgi, Süleyman mülkünün yüzüğüdür; bütün âlem cesettir, ilim candır. Bu hüner yüzünden denizlerin, dağların, ovaların yaratıkları, insanoğ-luna karşı çaresiz kalmıştır. O yüzden kaplan, aslan; fare gibi korkmaktadır. O yüzden ovada, dağda bütün vahşi hayvanlar gizlenmişlerdir. O yüzden periler, şeytanlar, kenarı boylamışlar, her biri gizli bir yerde mekân tutmuşlardır.

İnsanoğlunun gizli düşmanı çoktur. İhtiyata riayet eden kişi, akıllıdır. Bizden gizli; güzel, çirkin, nice yaratıklar vardır ki onlar, daima gönül kapısını çalıp dururlar. Yıkanmak için dereye girince derenin dibindeki diken sana zarar verir. Diken suyun dibinde gizli olsa da sana batınca varlığını anlarsın. Vahiy ve vesveselerin ıstırapları, binlerce kişiden gelir, bir kişiden değil. Şüphe ediyorsan sabret, duyguların değişince onları görürsün, sorun ortadan kalkar. O zaman kimlerin sözlerini reddetmişsin, kimleri ulu görmüşsün anlarsın (Mevlâna, 1996).

Ondan sonra dediler ki: “Ey akıllı tavşan! Aklındakini ortaya koy! Ey aslanla pençelesen, kavgaya giri-şen, düşündüğün şeyi söyle! Danışmak, insana anlayış ve akıl verir; akıllar da akıllara yardım eder. Peygamber: “*Ey tedbir sahibi, danış ki kendisiyle danışılan kişi emindir*” dedi (Mevlâna, 1996).

Tavşan, aslana gitmede biraz gecikti, sonra pençesi kuvvetli aslanın yanına gitti. Aslan, tavşan gecikti diye pençesiyle toprağı kazmakta, kükremekteydi: “Ben, o alçakların sözü hamdır, sözlerinde durmazlar demiştim. Onların gürültüleri beni yaya bıraktı. Bu felek beni ne vakte kadar aldatacak ne vakte kadar? Tedbirsiz emir, adamakıllı aciz kalır. Çünkü ahmaklığından dolayı ne önünü görür ne ardını!” dedi. Yol düzgün ama altında tuzaklar var. Yazının tarzı hoş ama içinde mana kıt. Sözler, yazılar, tuzaklara ben-zer. Tatlı sözler, bizim ömrümüzün kumudur. İçinde su kaynayan kum pek az bulunur; yürü, onu ara! (Mevlâna, 1996).

Aslanın kızgınlığı arttı, titizlendi. Baktı ki tavşan, uzaktan geliyor. Korkusuz ve çalımli bir tavırla hid-detli, titiz, kızgın, suratı asık bir halde koşmakta. Aslanın hizasına yaklaşıp ilerleyince aslan bağırdı: “Bire adam! Ben ki filleri parça parça etmişim; ben ki erkek aslanların kulağını burmuşum. Bir tavşan

parçası kim oluyor ki böyle benim emrimi ayak altına atsin! Tavşan uykusunu ve gafletini bırak; ey eşek, bu aslanın kükreyişini dinle!” (Mevlâna, 1996).

Tavşan dedi ki: “Eğer efendimiz affederlerse aman dileyeceğim, mazeretim var.” Aslan: “Ey ahmaklardan arta kalan, bu ne biçim özür? Padişahlar huzuruna bu zaman mı gelinir? Sen vakitsiz öten horozsun başını kesmeli. Ahmağın mazereti dinlenmez. Ahmağın özrü kabahatinden beter olur” (Mevlâna, 1996).

Tavşan “Dinle ve ondan sonra ne yaparsan yap! Ben kuşluk vakti yola düştüm, arkadaşım ile padişahıma geliyordum. Arkadaşlarım senin için başka bir tavşanı da bana yoldaş etmişlerdi. Bir erkek aslan, kulu-nuzun kanına kastetti. Ben ona “Biz padişahlar padişahının kuluyuz” dedim. Dedi ki: “Utan be! Padişahlar padişahı dediğin kim oluyor? Eğer huzurumdan iki adım ileri atarsan seni de padişahını da parmparça ederim.” “Beni bırak, bir kerecik daha padişahımın yüzünü görüp seni haber vereyim” (Mevlâna, 1996).

Aslan dedi ki: “Bismillah, haydi gel bakalım, nerede o? Doğru söylüyorsan düş önüme! Onun da cezasını vereyim, onun gibi yüz tanesinin de. Fakat bu sözün yalansa seni cezalandırırım.” Tavşan; onu, kurduğu tuzağa düşürmek için kılavuz gibi öne düştü. Her ikisi de kuyunun bulunduğu yere yaklaştılar. İşte sana hilebaz, saman altından su yürüten bir tavşan! Düşman sözü dinleyen hali budur. Hasetçinin dostu olanın uğradığı cezayı gör! Haman’ı dinleyen Firavun’un, Şeytan’ı dinleyen Nemrûd’un hali budur. Düşman her ne kadar dostça söylene de her ne kadar taneden, yemden bahsederse de sen onu tuzak bil! Sana şeker verirse sen bunu zehir bil, bir iyilikte bulunursa onu kahır bil! Kaza gelince kabuktan başka bir şey göremez, düşmanları dostlardan ayıramazsın. Böyle olunca yalvarmaya başla, ağlayıp inlemeye, duaya devam et! “Rabbim, sen gizlileri bilirsin. Günahtan dolayı bizden intikam alma” diye yalvar, yakar! “Ey aslanları yaratan! Eğer biz bir köpeklik etmişsek bu pusudan bizim üstümüze aslanı saldırma! Güzel suya ateş şeklini, ateşe de su inceliğini verme!” diye niyaz et!” (Mevlâna, 1996).

SONUÇ

“Aslan ile Tavşan” hikâyesi, Kelile ve Dimne’den Mesnevî’ye uzanan süreçte biçimsel ve anlamsal dönüşüme uğramıştır. Mevlâna, bu hikâyeyi genişleterek ona tasavvufî bir derinlik kazandırmış, akıl, kader ve tevekkül kavramlarını insanın içsel yolculuğunun temel unsurları hâline getirmiştir. Bu durum, Mesnevî’nin yalnızca bir edebî eser değil, aynı zamanda bir irfan metni olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Çelebioğlu, A. (2014). *Mesnevî-i Şerîf* (ss. 45–112). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Furûzânfer, B. (2001). *Şerh-i Mesnevî-i Şerîf* (ss. 210–265). Tahran: İntişârât-i Dânişgâh-i Tahran.

Munşî, N. (1982). *Kelile ve Dimne* (M. Minovî, Yay. Haz.; ss. 83–88). Tahran: İntişârât-i Emir Kebir.

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî. (1996). *Mesnevî-i Manevî* (Cilt 1, ss. 1–181). Tahran: Emir Kebir Yayınları.

Zemânî, K. (2000). *Şerh-i Câmi’-i Mesnevî* (ss. 132–198). Tahran: Dânişgâh-i Tahran.